

КОНЦЕПЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. У зв'язку із швидким розвитком сучасних інформаційних технологій та автоматизованих систем у морській галузі зростає попит на кваліфікованих морських фахівців, які здатні реалізовувати професійні завдання в умовах інформаційного суспільства, а заклади вищої морської освіти не у змозі її задовольнити. Потреба у новій концепції професійної підготовки майбутніх морських фахівців пов'язана із наявністю суттєвих недоліків у системі морської вищої освіти та зростаючих потреб до кваліфікації моряків в умовах інформаційного суспільства. Все це вимагає модернізації змісту і рівня професійної освіти, зокрема морської, створюючи умови для адаптації людини до виконання різних функціональних обов'язків у майбутніх трудовій діяльності. Метою статті є обґрунтування концепції професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі засобами інформаційно-технологічного освітнього середовища. У статті визначено концептуальні основи професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі, а саме: рівні методології професійної підготовки майбутніх морських фахівців (філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, технологічний), цільові орієнтири морської освіти, принципи та підходи формування професійної компетентності майбутніх морських фахівців, організаційно-педагогічні умови та результати професійної підготовки майбутніх морських фахівців в умовах інформаційно-технологічного освітнього середовища. Концепція професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі засобами інформаційно-технологічного освітнього середовища дозволяє здійснити моделювання професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі через розробку моделі.

Ключові слова: професійна підготовка, інформаційно-технологічне освітнє середовище, морська освіта, морські фахівці

CONCEPT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE MARITIME SPECIALISTS BY INFORMATION AND TECHNOLOGICAL ENVIRONMENT

Summary. Due to the rapid development of modern informational technologies and automated systems in the marine industry, there is a growing demand for skilled maritime professionals who are able to pursue professional tasks in an informational society environment and are not able to satisfy higher education in maritime education. According to the analysis of the main maritime education directions in post-industrial society, the problem of training maritime specialists in foreign scientific research and study the state of the future maritime specialists professional training problem by means of informational and communication technologies in Ukraine, the problem of professional training of future maritime technologists educational environment requires conceptual understanding. The need for a new concept of future maritime professionals training is linked to the significant shortcomings in the maritime higher education system and the growing need for seafarers' qualifications in an information society. The purpose of the article is to substantiate the concept of future maritime specialists' professional training by means of informational and technological educational environment. The conceptual bases of future maritime specialists professional training are defined in the article, namely: levels of future maritime specialists' professional training methodology (philosophical, general scientific, concrete-scientific, technological), target orientations of maritime education, principles and approaches of formation of future specialists' professional competence - pedagogical conditions and results of future maritime specialists professional training in the conditions of informational and technological educational environment. The concept of future maritime specialists professional training through the means of information and technological educational environment allows to simulate the future maritime specialists' professional training through the development of the model.

Key words: professional training, informational and technological educational environment, maritime education, maritime specialists

Постановка проблеми. Система морської освіти в Україні є важливим елементом суспільно-економічного життя і державного устрою, що спрямована на вирішення такого стратегічного завдання як забезпечення конкурентоспроможності у морській галузі. Отже, перед професійною педагогікою постають питання підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх морських фахівців у закладах вищої освіти, яке може бути вирішено шляхом формування чіткого уявлення про процес формування їх професійної компетентності, зокрема в умовах розвитку інформаційного суспільства. Реалізація цього задуму передбачає визначення стратегії наукового пошуку, обґрунтування концептуальних та методологічних основ формування професійної компетентності майбутніх морських фахівців.

Аналіз досліджень з даного питання. Зростаючі потреби у висококваліфікованих фахівцях морської галузі вимагають суттєвих змін у підході до їх професійної підготовки, оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання у закладах вищої морської освіти, що й визначило правові основи Концепції, відображені у низці нормативно-правових документів: міжнародних («Міжнародна Конвенція з підготовки, дипломування моряків і несення вахти» (1978/95 рр. з поправками 2010 р.), «Міжнародний Кодекс з управління безпекою» (1993 р.), «Конвенція про працю в морському судноплавстві» (2006 р.)) і вітчизняних (Закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, Стандарт вищої освіти за спеціальністю 271 «Річковий та морський транспорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2018)).

Метою статті є обґрунтування концепції професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі засобами інформаційно-технологічного освітнього середовища. Потреба у новій концепції професійної підготовки майбутніх морських фахівців пов'язана із наявністю суттєвих недоліків у системі морської вищої освіти та зростаючих потреб до кваліфікації моряків в умовах інформаційного суспільства. Вона базується на історичному підґрунті розвитку вітчизняної морської освіти [6] та результатах наукових пошуків педагогічних колективів і окремих вчених університетів України, враховує також і зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі. Концепція професійної підготовки майбутніх морських фахівців в умовах інформаційно-технологічного освітнього середовища (далі Концепція) являє собою систему поглядів на зміст і основні напрями підготовки студентів спеціальності 271 «Річковий та морський транспорт» до майбутньої професійної діяльності в умовах сучасного постіндустріального суспільства.

Деякі аспекти формування професійної компетентності морських фахівців висвітлювалися у працях українських дослідників, зокрема: І.В. Сокол [10] – висвітлював формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін, М.І. Шерман та О.М. Безбах [12] – питання формування іншомовної професійної компетентності майбутніх судноводіїв засобами інформаційно-комунікаційних технологій, О.П. Попова [7] – сутність професійної компетентності майбутніх судноводіїв, Л.В. Ліпшиць [5] – формування соціокультурної особистості майбутнього судноводія на засадах компетентнісного підходу, Г.В. Попова [7] – формування професійної навігаційної компетентності майбутніх судноводіїв, А.Ю. Юрженко [13] – формування комунікативної компетентності майбутніх судномеханіків на основі гейміфікованого підходу; О.О. Дендеренко [3] – формування професійної компетентності майбутніх судових механіків у процесі інтеграції природничих і

загальнотехнічних дисциплін; В.В. Чернявський [11] – стандартизацію підготовки фахівців морської галузі на засадах компетентнісного підходу; М.І. Бабишена [1] – роль соціально-гуманітарних дисциплін у процесі становлення майбутніх суднових офіцерів.

Концепція спирається на тенденції розвитку морської індустрії та глобальних морських технологій, поняттєво-термінологічний апарат дослідження («теорія», «методологія», «професійна підготовка», «морська освіта», «морський фахівець», «професійна підготовка майбутнього морського фахівця») та поняття у галузі інформаційних технологій («інформаційні технології», «інформаційне середовище», «освітнє середовище», «інформаційно-технологічне освітнє середовище»), що є його методологічним і методичним орієнтиром, сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх морських фахівців в Україні та за кордоном, стан професійної підготовки майбутніх морських фахівців, практичний досвід професійної підготовки майбутніх морських фахівців в Україні та за кордоном. Провідна ідея полягає в тому, що формування професійної компетентності майбутніх морських фахівців є результатом процесу професійної підготовки в умовах інформаційно-технологічного освітнього середовища закладу вищої морської освіти (ЗВМО), що враховує інтеграцію України у світовий освітній простір та світову морську галузь, рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та сучасних технічних засобів навчання, вітчизняний і зарубіжний досвід підготовки морських фахівців. Цілеспрямований процес професійної підготовки в інформаційно-технологічному освітньому середовищі ЗВО сприятиме підвищенню якості їхньої професійної підготовки, конкурентоспроможності, всебічному професійно-особистісному розвитку і саморозвитку.

Мета концепції полягає в обґрунтуванні основних теоретико-методологічних засад, які покладено в основу професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі, що спрямована на формування їх професійної компетентності, згідно з сучасними вимогами морської галузі, обумовленими розвитком інформаційного суспільства, в розширенні професійного досвіду студентів під час вивчення фахових дисциплін шляхом проведення повноцінного процесу навчання з використанням інформаційних технологій, тренажерних комплексів та сучасних технічних засобів навчання, організованих у інформаційно-технологічне освітнє середовище.

З філософських позицій дослідження теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх морських фахівців в умовах інформаційно-технологічного освітнього середовища ґрунтується на парадигмах інформаційного суспільства. Існує кілька парадигм інформаційного суспільства (постіндустріальна, неомарксистська, синергетична, постмодерністська, текстурна (В.О. Кутирьов) та ін.). Для професійної освіти важливими є когнітивна, символічно-просторова, мережева парадигми. Когнітивна парадигма обґрунтована у працях П. Друкера, М. Кастельса, Ж. Дерріда, Б. Латура, С.П. Капіци, наголошує на значущості знань, що стають продуктивним ресурсом особистості, суспільства, держави і людства в цілому. Символічно-просторова парадигма базується на ідеях П. Бурдьє, який розуміє суспільство як особливий соціальний простір, що «являє собою сукупність агентів, наділених різними і систематично взаємопов'язаними властивостями ...» [2, с. 194]. Мережева парадигма пов'язана зі зростаючим значенням мережних комунікацій. М. Кастельс вказує на те, що раніше основу спільноти становила прихильність людини до місця проживання і роботи, сьогодні – ослаблення цієї прихильності і перехід до слабших екстериторіальних соціальних зв'язків. Мережеве суспільство формує в глобальному масштабі соціальну структуру, яка характеризується не інформацією або знаннями, а зміною напрямку їх використання, в результаті чого головну роль в житті людей отримують глобальні мережеві структури, що витісняють колишні форми особистої і речової залежності [4, с. 221-222].

Утвердження цих парадигм у суспільстві вимагає модернізації змісту і рівня професійної освіти, зокрема морської, створюючи умови для адаптації людини до виконання різних функціональних обов'язків у майбутніх трудовій діяльності. У соціальних умовах, що змінюються майбутні морські фахівці повинні швидко і оперативно переучуватися і освоювати нові функції у професії. Загальнонауковий рівень дослідження теоретико-методологічних засад професійної підготовки майбутніх морських фахівців в умовах інформаційно-технологічного освітнього середовища включає формулювання концепції професійної підготовки майбутніх морських фахівців в умовах інформаційно-технологічного освітнього середовища та визначення методологічних підходів до цієї підготовки. В основу концепції професійної підготовки майбутніх морських фахівців в умовах інформаційно-технологічного освітнього середовища покладено сукупність теоретичних і методологічних положень, що визначають стратегію модернізації професійної підготовки майбутніх морських фахівців у закладах вищої освіти, яка здійснюється на основі застосування інформаційного та технологічного забезпечення цілеспрямованого й опосередкованого впливу на професійно-особистісний розвиток майбутнього морського фахівця. Конкретно-науковий рівень ґрунтується на методах та принципах пізнавальної й дослідницької діяльності, а саме: історико-педагогічний та соціологічний аналіз для дослідження сучасних вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі, моделей і програм професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі та стану до професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі в Україні, Європи та інших країнах світу; аналіз, синтез, узагальнення для формування наукового тезаурусу дослідження та визначення основних напрямів дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі; теоретичний і порівняльний аналіз, структурування й узагальнення для дослідження структури професійної компетентності майбутніх фахівців

морської галузі та формування змісту професійної підготовки майбутніх морських фахівців, обґрунтування концепції професійної підготовки майбутніх морських фахівців; комплексний аналіз форм, методів, засобів професійної підготовки майбутніх морських фахівців в умовах інформаційно-технологічного освітнього середовища; прогнозування для визначення напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі; анкетування, тестування, опитування, бесіда та педагогічний експеримент для підтвердження ефективності організаційно-педагогічних умов професійної підготовки майбутніх морських фахівців в умовах інформаційно-технологічного освітнього середовища; аналіз педагогічного досвіду з метою визначення методичних підходів професійної підготовки майбутніх морських фахівців в умовах інформаційно-технологічного освітнього середовища; математичної статистики для кількісної та якісної обробки результатів педагогічного експерименту та відображення результатів експерименту у графічних формах і таблицях.

Технологічний рівень включає обґрунтування критеріїв та показників ефективності організаційно-педагогічних умов професійної підготовки майбутніх морських фахівців засобами інформаційно-технологічного середовища, визначення й експериментальну їх перевірку засобами проведення педагогічного експерименту.

Цілі навчання майбутніх морських фахівців в Україні визначені у Стандарті вищої освіти України за спеціальністю 271 Річковий та морський транспорт (бакалаврський рівень) [9]. Отже, основними цільовими орієнтирами формування професійної компетентності майбутніх морських фахівців є набуття здобувачами вищої освіти компетентностей, необхідних для: зайняття посад осіб командного складу морських та річкових суден (за спеціалізаціями); роботи на підприємствах, в установах та організаціях, що забезпечують експлуатацію флоту, управління рухом суден та безпеку судноплавства; продовження навчання на другому рівні вищої освіти. Професійна компетентність складається з переліку загальних, спеціальних (фахових) та фахових компетентностей, які є загальними для всіх спеціалізацій.

Нами узагальнено такі принципи професійної підготовки майбутніх морських фахівців: імітації професійно-виробничих ситуацій; тренажерного моделювання; інтегративності й професійної спрямованості; професійної мобільності; соціальної обумовленості; багатопрофільної орієнтації; безперервності професійної освіти; спадкоємності; диверсифікації; якості професійної освіти; особистісної спрямованості; гуманізації освіти; випереджаючого характеру освіти; інтеграції освіти, науки і виробництва – здійснення практико-орієнтованої підготовки морських фахівців, зокрема завдяки запрошенню висококваліфікованих викладачів-практиків, укладання договорів співробітництва з високотехнологічними компаніями, удосконалення організації виробничих та переддипломних практик.

Отже, в статті визначено концептуальні основи професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі, а саме: рівні методології професійної підготовки майбутніх морських фахівців (філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, технологічний), цільові орієнтири морської освіти, принципи та підходи формування професійної компетентності майбутніх морських фахівців, організаційно-педагогічні умови та результати професійної підготовки майбутніх морських фахівців в умовах інформаційно-технологічного освітнього середовища. Концепція дозволяє здійснити моделювання професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі через розробку моделі.

Список використаних джерел:

1. Бабишена М.І. Роль соціально-гуманітарних дисциплін у процесі становлення майбутніх судових офіцерів / М.І.Бабишена // Матеріали Міжнародної науково-практичної веб-конференції «Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця: історія, теорія, практика». – : Херсон. – 15-16 травня 2013. – С. 8-10.
2. Бурдье П. Начала / П. Бурдье – Москва : Socio-Logos, 1994. – 288 с.
3. Дендеренко О.О. Формування професійної компетентності майбутніх судових механіків у процесі інтеграції природничих і загальнотехнічних дисциплін: дис.канд. пед. наук: 13.00.04 / О.О. Дендеренко; Нац.пед.ун-т ім.М.П. Драгоманова, Київ, 2017. 344 с.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс – Москва : Высшая школа экономики, 2000. – 606 с.
5. Ліпшиць Л.В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 // Л.В. Ліпшиць; ХДУ, Херсон, 2018. 278 с.
6. Ляшкевич А.І. Компетентнісний підхід у системі вищої морської освіти (кінець ХХ – початок ХХІ століття) / А.І.Ляшкевич // Педагогічний альманах. – Вип. 3.–2016.– С. 278-284.
7. Попова Г.В. Оцінювання когнітивного компоненту професійних компетентностей засобами LMS Moodle у підготовці морських фахівців. / Г.В.Попова // Інформаційні технології і засоби навчання. – Том 72, №4.–2019. –С.106-120.
8. Попова О.П. Особливості професійної діяльності майбутніх судноводіїв і сутність їх професійної компетентності / О.П.Попова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць / за ред. Т.І. Сущенко. – Запоріжжя, 2011. – С. 351-357.
9. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 271 «Річковий та морський транспорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ МОН України від 13.11.2018 р. №1239.
10. Сокол І.В. Формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін:

Розділ 4   Психолого – педагогічні засади впровадження сучасних інформаційних технологій і методик навчання студентської молоді у закладах вищої освіти

автореф. дис. канд.наук : 13.00.04 // І.В.Сокол; ХДУ, Херсон, 2011, 20 с.

11. Чернявський В.В. Стандартизація підготовки фахівців морської галузі на засадах компетентнісного підходу / В.В.Чернявський // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Вип. 19. – 2013. –С. 250- 253.

12. Шерман М.І, Безбах О.М. Структура професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах у контексті проблеми формування інформаційної культури / М.І.Шерман, О.М.Безбах // Наукові записки (Серія: Педагогічні науки).– Вип. 141. Ч. І. – 2015.– С.15-19.

13. Yurzhenko A. An e-course based on the LMS MOODLE to teach "Maritime English for professional purpose" / A. Yurzhenko // Information Technologies and Learning Tools. – Vol 71, №3. – 2019.– P.92-101.